

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Informatikai Kar
Numerikus Analízis Tanszék

A Ljapunov-Schmidt-módszer

Dr. Kovács Sándor
Adjunktus

Lipták Bence Gábor
Programtervező Informatikus MSc

Budapest, 2018.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
2. Funkcionálanalízis kiegészítés	3
2.1. Faktorterek	3
2.2. Kompakt operátorok	6
2.3. Fredholm-operátorok	6
2.4. Implicit függvény tétel	8
3. A Ljapunov-Schmidt-módszer és alkalmazásai	10
4. A Ljapunov-Schmidt-módszer mint numerikus módszer	13
4.1. Csebisev-Tau-módszer a sajátfüggvények előállítására	18
4.2. Kiegészítés	19

1. fejezet

Bevezetés

2. fejezet

Funkcionálanalízis kiegészítés

Ahhoz, hogy a Ljapunov-Schmidt-módszert ismertethessük szükségünk van a Fredholm-operátorok fogalmára, amihez elengedhetetlenek a faktorterek és a kompakt operátorok. A módszerhez emellett még az implicit függvény tétel (Banach-terekben) is szükséges.

TODO jelölések szekció: Lin op , korl Lin op halmazai, esetleg skaláris szorzás jelölése, ha kell

TODO ebből mi maradjon meg? - kinek a szintjére kell belőni a részletességet, szükséges-e az, hogy pl egy évfolyamtárs megérthesse belőle az egészet? faktortér def talán szükséges, Fredholm-op valószínűleg, Frechét-differenciálás és implicit fv tétel szintén

2.1. Faktorterek

Először is ismertessük a faktorterek definícióját, és az alkalmazásunk szempontjából fontos tulajdonságait, a [1] könyv 4.2 fejezete alapján, ahol a bizonyítások is megtalálhatóak.

2.1.1. Definíció (Faktortér). *Legyen V egy \mathbb{K} feletti lineáris tér, $U \subset V$ pedig egy altér. A V tér U szerinti **faktortere** vagy **hányadostere***

$$V/U := \{v + U \mid v \in V\}, \quad (2.1)$$

ahol

$$v + U := \{v + u \mid u \in U\}. \quad (2.2)$$

Így egy lineáris térben egy altér segítségével definiáltunk egy halmazrendszert. A

következő állítással megfogalmazzuk, hogy a kapott halmazok és az U altér között mi az összefüggés.

2.1.1. Állítás. *Ha V egy \mathbb{K} feletti lineáris tér, $U \subset V$ egy altére, akkor $\forall v, v' \in V$ -re*

$$v + U = v' + U \quad \Leftrightarrow \quad v - v' \in U. \quad (2.3)$$

Ennek segítségével belátható, hogy ha " $v - v' \in U$ " feltétellel definiálunk egy relációt V elemein, akkor az egy ekvivalenciareláció és az ekvivalenciaosztályok pedig a V/U faktortér elemei. Ezután definiáljunk műveleteket a faktortéren.

2.1.1. Tétel. *Legyen V egy \mathbb{K} feletti lineáris tér, $U \subset V$ egy altére, ekkor*

- *Megadunk*

$$V/U \times V/U \longrightarrow V/U$$

$$\mathbb{K} \times V/U \longrightarrow V/U$$

leképezéseket a következő módon

$$(v_1 + U) + (v_2 + U) := (v_1 + v_2) + U \quad (2.4)$$

$$\alpha(v + U) := \alpha v + U \quad (2.5)$$

melyek jól definiáltak.

- *A V/U faktortér ezekkel a műveletekkel egy \mathbb{K} feletti lineáris tér.*
- *π_U az úgynevezett **kanonikus leképezés**, melyet*

$$\pi_U(v) := v + U \quad (v \in V)$$

módon definiálunk lineáris operátor V és V/U között.

A faktortér konstrukciója nagyon hasonlít az egész számok körében létesített maradékosztályokra, és rögzített $U \subset V$ esetén ugyanaz a jelölés is alkalmazható:

$$\bar{v} := v + U \quad (v \in V),$$

ezzel a jelöléssel a műveletek:

$$\begin{aligned}\bar{v} + \bar{w} &= \overline{v + w} & (v, w \in V) \\ \alpha \bar{v} &= \overline{\alpha v} & (\alpha \in \mathbb{K}, v \in V).\end{aligned}$$

Még fontos észrevétel, hogy a π_U leképezés magtere pontosan az U halmaz, valamint az operátor szűrjektív is, amiből kapunk a faktortér dimenziójára egy összefüggést:

2.1.2. Tétel. *Legyen V egy \mathbb{K} feletti lineáris tér, $U \subset V$ egy altere, ekkor*

$$\dim V/U + \dim U = \dim V. \quad (2.6)$$

Ha egy $v \in V$ elemet egy $u \in U$ elemmel eltolunk ($U \subset V$ altér), akkor a V/U faktortérbeli π_U általi képe változatlan, ez a konstrukció alkalmas arra, hogy olyan függvényeket vizsgáljunk, amiknek az értéke az U altéren konstans, speciális esetben 0. Az ilyen leképezésekről szól a következő tétel:

2.1.3. Tétel (Homomorfiatétel vektorterekre). *Legyen V egy \mathbb{K} feletti lineáris tér, $F : V \rightarrow W$ egy lineáris leképezés, $U \subset V$ egy altér amire $U \subset \text{Ker } F$. Ekkor egyértelműen létezik $F' : V/U \rightarrow W$ amivel $F = F' \circ \pi_U$. Emellett*

- $\text{Im } F = \text{Im } F'$, illetve F' pontosan akkor szűrjektív, amikor F is,
- $\text{Ker } F' = (\text{Ker } F)/U$, illetve F' pontosan akkor injektív, amikor $U = \text{Ker } F$.

F' -t az **F által indukált homomorfizmusnak** nevezzük.

A faktortérnek van egy hasznos tulajdonsága, amivel nem halmazrendszerként, hanem altérként lehet kezelni.

2.1.4. Tétel. *Legyen V egy \mathbb{K} feletti lineáris tér, $U \subset V$ egy altere, $W \subset V$ pedig az U komplementum altere (tehát $V = W \oplus U$). Ekkor a π_U kanonikus leképezés leszűkítése W -re*

$$\pi|_W : W \longrightarrow V/U, \quad \pi|_W(w) = w + U$$

izomorfia, azaz $W \cong V/U$.

2.2. Kompakt operátorok

A Fredholm-operátorok konstrukciójához érdemes feleleveníteni a kompakt operátorok fogalmát és néhány, a gyakorlat szempontjából hasznos tulajdonságukat. A következők során $(X, \|\cdot\|_X)$ és $(Y, \|\cdot\|_Y)$ normált terek.

2.2.1. Definíció (Kompakt operátor). $A : X \rightarrow Y$ operátor **kompakt**, ha bármely $U \subset X$ korlátos halmaznak a képe prekompakt, azaz $\overline{A[U]} \subset Y$ kompakt, valamint ha A korlátos, akkor **teljesen folytonosnak** is nevezzük. [2]

A továbbiakban az $X \rightarrow Y$ közötti kompakt és lineáris operátorok halmazát $K(X, Y)$ -al, $X = Y$ esetén $K(X)$ -szel jelöljük, ez zárt alteret alkot $L(X, Y)$ -ban.

2.2.2. Definíció. $A \in L(X, Y)$ operátor **véges rangú**, ha a képtere véges dimenziós ($\dim \operatorname{Im} A < \infty$). A véges rangú operátorok halmazát $K_{fin}(X, Y)$ -al rövidítjük. [2, 3]

Belátható ([2]), hogy minden véges rangú operátor kompakt (és így a jelölés indokolt).

A kompakt operátorok bizonyos esetekben közelíthetők véges rangú operátorokkal:

2.2.1. Tétel. Ha Y -ban van Schauder-bázis, akkor $A \in L(X, Y)$ pontosan akkor kompakt, ha határértéke véges rangú operátorok valamely sorozatának, azaz $K(X, Y) = \overline{K_{fin}(X, Y)}$. [3]

Ezek a feltételek teljesülnek például szeparábilis Hilbert-terekben vagy L^p -terekben ($p \geq 1$).

Még tegyünk egy megállapítást a kompakt operátorok adjungáltjával kapcsolatban:

2.2.2. Tétel. Legyenek $(X, \|\cdot\|_X)$ és $(Y, \|\cdot\|_Y)$ Banach-terek, $A \in L(X, Y)$, ekkor

$$A \in K(X, Y) \Leftrightarrow A^* \in K(Y^*, X^*),$$

azaz A pontosan akkor kompakt, ha A^* adjungált operátora kompakt. [2, 4]

2.3. Fredholm-operátorok

Végül beszéljünk a Fredholm-operátorokról és lehetőségekről az előállításukra. A továbbiakban $(X, \|\cdot\|_X)$ és $(Y, \|\cdot\|_Y)$ Banach-terek.

2.3.1. Definíció (Fredholm-operátor). $T \in L(X, Y)$ **Fredholm-operátor**, ha az alábbiak teljesülnek:

- $\dim \text{Ker } T < \infty$,
- $T[X]$ zárt Y -ban,
- $\dim(Y/T[X]) < \infty$.

Ekkor a T operátor **indexe** $\text{ind } T := \dim \text{Ker } T - \dim(Y/T[X]) \in \mathbb{Z}$, T **cokernel** $\text{coker } T := Y/T[X]$ (azaz Y -ban a T képtere szerinti faktortér), valamint a cokernel dimenziója az operátor **kodimenziója** $\text{codim } T := \dim \text{coker } T$. [1, 3, 4, 5]

Az X és Y közötti Fredholm-operátorok halmazát a továbbiakban $\mathcal{F}(X, Y)$ -al jelöljük. Belátható, hogy a második feltétel (T képterének a zártsága) a másik kettőből következik [4, 5].

Most nézzük meg, hogy bizonyos függvény műveletek hatására változik-e a Fredholm-tulajdonság.

2.3.1. Tétel. Legyenek $(X, \|\cdot\|_X)$, $(Y, \|\cdot\|_Y)$ és $(Z, \|\cdot\|_Z)$ Banach-terek, ekkor:

- $A \in \mathcal{F}(X, Y)$ és $B \in \mathcal{F}(Y, Z)$, ekkor $B \circ A \in \mathcal{F}(X, Z)$ és $\text{ind}(B \circ A) = \text{ind } B + \text{ind } A$,
- $A \in \mathcal{F}(X, Y)$, ekkor $A^* \in \mathcal{F}(X^*, Y^*)$ és $\text{ind } A^* = -\text{ind } A$,
- $\mathcal{F}(X, Y)$ nyílt részhalmaza $L(X, Y)$ -nak, és az $\text{ind} : \mathcal{F}(X, Y) \rightarrow \mathbb{Z}$ függvény lokálisan konstans.

Tehát Fredholm-operátorok kompozíciója Fredholm-operátor, valamint Fredholm-operátor adjungáltja is Fredholm-operátor. [3, 5]

Korábban említettük a kompakt operátorok és a Fredholm-operátorok kapcsolatát, erről szól a következő állítás.

2.3.2. Tétel. $T \in L(X, Y)$ bijektív, $K \in L(X, Y)$ kompakt, ekkor $T + K$ Fredholm-operátor és $\text{ind}(T + K) = 0$. Ennek speciális esete amikor $(X, \|\cdot\|_X) = (Y, \|\cdot\|_Y)$ és T az identitás X -en. [3, 5]

Amennyiben ilyen módon kaptunk egy Fredholm-operátort, akkor ahhoz (a kompakt operátorok altér-tulajdonságából kifolyólag) egy kompakt operátort hozzáadva is Fredholm-operátort kapunk, ez igaz tetszőleges konstrukció esetén is:

2.3.3. Tétel. $K \in K(X, Y)$ és $F \in \mathcal{F}(X, Y)$ esetén $K + F \in \mathcal{F}(X, Y)$, valamint $\text{ind}(K + F) = \text{ind } F$. [3]

Mivel a Fredholm-operátoroknál nem feltétel, hogy a magterük csak a tér nullelemét tartalmazza, ezért általában nem invertálhatóak, de egy hasonló tulajdonságot megadhatunk:

2.3.4. Tétel. $T \in L(X, Y)$ pontosan akkor Fredholm-operátor, ha létezik $B \in L(Y, X)$, $K_X \in K(X)$, $K_Y \in K(Y)$ úgy, hogy

$$BT = I|_X + K_X, TB = I|_Y + K_Y.$$

Azaz a Fredholm-tulajdonság lényegében az invertálhatóság modulo kompakt operátort jelenti. [3, 5]

2.4. Implicit függvény tétel

A módszer használata során az eredmény eléréséhez szükségünk lesz az implicit függvény tételre Banach-terekben, illetve ahhoz kötődően a Fréchet-derivált fogalmára. $(X, \|\cdot\|_X)$, $(Y, \|\cdot\|_Y)$ és $(Z, \|\cdot\|_Z)$ a következők során Banach-terek.

2.4.1. Definíció. $F : X \times Y \rightarrow Z$ **Fréchet-differenciálható** X -ben az (u_0, v_0) pontban, ha létezik $(D_x F)(u_0, v_0) \in L(X, Z)$ úgy, hogy

$$\lim_{h \rightarrow 0} \frac{\|F(u_0 + h, v_0) - F(u_0, v_0) - (D_x F)(u_0, v_0)h\|_Z}{\|h\|_X} = 0.$$

Látható, hogy egy ponthoz tartozó derivált (a valós, többdimenziós esethez hasonlóan) egy függvény.

2.4.1. Tétel (Implicit függvény tétel Banach-terekben). $F : X \times Y \rightarrow Z$ folytonos, $(u_0, v_0) \in X \times Y$, $F(u_0, v_0) = 0$, $(D_x F)(u_0, v_0)$ bijektív és folytonos. Ekkor létezik (u_0, v_0) -nak olyan $U \times V \subset X \times Y$ környezete és $G : V \rightarrow U$ függvény, amivel $G(v_0) = u_0$ és

$$F(G(v), v) = 0 \quad (\forall v \in V).$$

Ezen felül minden $U \times V$ -beli megoldás ebben a formában áll elő. [6]

Az ilyen tulajdonságokkal rendelkező $D_x F$ függvényeket lineáris homeomorfizmusnak nevezzük:

2.4.2. Definíció. Az A leképezés **lineáris homeomorfizmus**, ha folytonos, bijektív és az inverze is folytonos.

Az inverz folytonossága pedig a Banach-féle inverz tételből (vagy Banach-féle homeomorfia-tételből) következik:

2.4.2. Tétel. $A \in L(X, Y)$ Banach-terek közötti bijektív operátor, ekkor $A^{-1} \in L(Y, X)$. ([2] 6.1.4)

3. fejezet

A Ljapunov-Schmidt-módszer és alkalmazásai

Először is vizsgáljunk meg egy bifurkációs problémát [7] alapján, ezen keresztül szemléltetve a módszer lényegét. Tekintsük a következő egyenletet:

$$F(\lambda, x) = 0$$

ahol $\lambda \in \mathbb{R}$ valós paraméter, $x \in X$ állapotváltozó (TODO ?) X Banach-térben, $0 \in Y$ pedig egy Banach-tér nulleleme, F pedig kétszer folytonosan differenciálható operátor. A feladat meghatározni azon $(\lambda, x) \in \mathbb{R} \times X$ párokat, amelyek kielégítik az egyenletet, lehetőség szerint az x -eket λ függvényében.

Feltesszük, hogy létezik megoldás, valamint azt, hogy minden $x = 0$ esetén minden $\lambda \in \mathbb{R}$ megoldása az egyenletnek (az úgynevezett triviális megoldások). Ezen kívül tegyük fel azt, hogy $(\lambda_0, 0) \in \mathbb{R} \times X$ bármely környezetében van nemtriviális megoldás, azaz $(\lambda_0, 0)$ bifurkációs pont. Ez maga után vonja, hogy $F_x(\lambda_0, 0)$ Fréchet-derivált nem invertálható.

Legyen

$$L := F_x(\lambda_0, x_0) : X \rightarrow Y,$$

$$K := \text{Ker } L,$$

$$R := \text{Im } L.$$

Tegyük fel, hogy K -nak és R -nek (amelyek zárt alterek X -ben és Y -ban) vannak komplementum alterei, azaz létezik $W \subset X$ zárt altér, amellyel $K \oplus W = X$, illetve $Z \subset Y$ szintén zárt altér, amellyel $R \oplus Z = Y$, és bármely $x \in X$ egyértelműen

felírható $x = u + v, u \in K, v \in W$ alakban, valamint bármely $y \in Y$ egyértelműen felírható $y = r + z, r \in R, z \in Z$ alakban - ezek teljesülnek például akkor, hogyha K és R véges dimenziós alterek, azaz ha L Fredholm-operátor. Vegyük ezenfelül a $Q : Y \rightarrow R$ és $P : Y \rightarrow Z$ projekciókat.

Írjuk fel az eredeti egyenlet Taylor-polinomját:

$$0 = F(\lambda, x) = Lx + \phi(\lambda, x)$$

(ahol $\phi(\lambda, x) = F(\lambda, x) - Lx$ a megfelelő maradéktag), és ezekbe írjuk be az $x = u + v$ felírást, valamint vetítsük őket az R és a Z alterekre, így kapjuk az alábbi két egyenletet:

$$\begin{aligned} 0 &= QL(u + v) + Q\phi(\lambda, u + v) = Lv + Q\phi(\lambda, u + v), \\ 0 &= PL(u + v) + P\phi(\lambda, u + v). \end{aligned}$$

Az első egyenlet így egy 3-változós függvényt ír le:

$$\Phi(\lambda, u, v) := Lv + Q\phi(\lambda, u + v),$$

ami folytonosan differenciálható, és deriváltja a 3. változó szerint az $u = v = 0$ helyen

$$\Phi_v(\lambda_0, 0, 0) : v \rightarrow Lv + Q\phi_x(\lambda_0, 0)v.$$

Mivel $\phi(\lambda, x) = F(\lambda, x) - Lx$, így

$$\phi_x(\lambda_0, 0) = F_x(\lambda_0, 0) - L = L - L = 0,$$

ezért

$$\Phi_v(\lambda_0, 0, 0) = L|_W,$$

viszont $\text{Ker } L|_W = \{0\}$ és $\text{Im } L = R$, így $\Phi_v(\lambda, 0, 0)$ folytonos bijekció W és R között. Alkalmazható az implicit függvény tétel, tehát van $(\lambda_0, 0, 0)$ -nak egy olyan $\Lambda \times \mathcal{K} \times \mathcal{W}$ környezete, amiben egy $\gamma : \Lambda \times \mathcal{K} \rightarrow \mathcal{W}$ függvény meghatározza a $\Phi_v(\lambda, u, v) = 0$ összes megoldását $\Phi_v(\lambda, u, \gamma(\lambda, u))$ alakban. Ezt behelyettesítve az eredeti egyenletbe kapjuk az

$$0 = PF(\lambda, u + \gamma(\lambda, u))$$

egyenletet. Mivel $u \in K$ és $\dim K < \infty$, valamint $\text{Im } P = Z$, $\dim Z < \infty$, így az eredeti egyenletet sikerült redukálnunk egy véges dimenzió értelmében, véges

dimenziós értékkészletű (TODO?) egyenletre, amit könnyebb megoldani.

4. fejezet

A Ljapunov-Schmidt-módszer mint numerikus módszer

A következő fejezetben ismertetjük a Ljapunov-Schmidt módszernek egy numerikus módszerkénti felhasználását bizonyos peremérték-feladatok esetén [8] alapján. Tekintsük az alábbi egyenletet:

$$Lu(x) = Nu(x), \quad x \in [a, b] \quad (4.1)$$

ahol L úgynevezett Sturm-Liouville operátor:

$$Lu = \frac{1}{w}(-(pu')' + qu),$$

ahol $p(x) > 0, w(x) > 0$ ($x \in [a, b]$), $p \in C^1[a, b]$; $q, w \in C[a, b]$ adott függvények, valamint u -ra a következő peremfeltételek teljesülnek:

$$\begin{aligned} \alpha_{11}u(a) + \alpha_{12}u'(a) &= 0, \\ \alpha_{21}u(b) + \alpha_{22}u'(b) &= 0. \end{aligned}$$

Ezek a kikötések azért szükségesek, mert a későbbiekben az ilyen L -ekhez adunk meg egy módszert (a Csebisev-Tau-módszert [9]), amivel a sajátfüggvényeit elő tudjuk állítani.

Emellett feltesszük a következőket:

- S valós, szeparábilis Hilbert-tér, $L : \text{Dom } L \subset S \rightarrow S$ lineáris operátor, $N : \text{Dom } N \subset S \rightarrow S$ nemlineáris operátor,
- L zárt leképezés (amivel ekvivalens [2]: $x_n \rightarrow x$ és $Lx_n \rightarrow y$ -ből következik hogy

$x \in \text{Dom } L$ és $Lx = y$), önadjungált, $\text{Dom } L$ sűrű S -ben, $\text{Ker } L = p > 0$ véges,

- L -nek a sajátértékei $\lambda_1 = \dots = \lambda_p = 0 < \lambda_{p+1}$, $\lambda_i \leq \lambda_{i+1}$, $\lim_{i \rightarrow \infty} \lambda_i = \infty$, és a hozzájuk tartozó Φ_1, Φ_2, \dots sajátfüggvények S -ben egy teljes ortonormált rendszert alkotnak - ezeket a Sturm-Liouville-operátor biztosítja,
- létezik egy $S' \subset S$ altér, ami egy μ normával teljes, $\text{Dom } L \subset S'$, minden $x \in \text{Dom } L$ esetén a Φ_i -szerinti Fourier-sora $(\sum_{k=1}^{\infty} (x, \Phi_k) \Phi_k)$ μ -ben konvergál x -hez és $\{\mu(\Phi_k)/\lambda_k\}_{k>p} \in l_2$, valamint létezik $\alpha > 0$, amivel $x \in S'$ esetén $\|x\|_S \leq \alpha \mu(x)$ (tehát μ α -szoros felső becslése az eredeti normának, és μ -beli konvergenciából következik, hogy az adott sorozat az eredeti normában is konvergens),
- $\text{Dom } L \cap \text{Dom } N \neq \emptyset$, $\text{Dom } N \subset S'$ és altér S' -ben, $\text{Dom } N$ zárt μ szerint,
- bármely $R > 0$ -hoz létezik $\beta_R > 0, b_R > 0$, amelyekkel bármely $x, y \in \text{Dom } N$ amire $\mu(x) \leq R, \mu(y) \leq R$ teljesül $\mu(Nx - Ny) \leq \beta_R \mu(x - y)$ és $\mu(Nx) \leq b_R$, tehát tetszőleges μ -szerinti gömb N -szerinti képe korlátos (μ normával), valamint minden elem környezetének képének átmérője arányos a környezet átmérőjével; ezek a feltételek biztosítják majd az kisegítő egyenletünk kontrakció tulajdonságát.

Az (4.1) egyenlet megoldásait $\text{Dom } L \cap \text{Dom } N$ -ben keressük. Legyen $m \geq p$ és

$$S_m = \text{span}\{\Phi_1, \dots, \Phi_m\}, S_0 = \{0\}$$

az első m sajátfüggvény által kifeszített altér, $S_m \subset \text{Dom } L$. Definiáljuk a következő operátorokat, amennyiben $u = \sum_{k=1}^{\infty} (u, \Phi_k) \Phi_k$ ($u \in S$):

$$P_m u := \sum_{k=1}^m (u, \Phi_k) \Phi_k,$$

tehát P_m az S_m -re történő ortogonális projekció, valamint

$$H_m u := \sum_{k=m+1}^{\infty} \frac{1}{\lambda_k} (u, \Phi_k) \Phi_k.$$

H_m -ről látható, hogy lineáris, $\text{Dom } L$ -be képez, $H_m = (L|_{S_m^\perp})^{-1}$, illetve $H_m L u = (I - P_m)u$ (I az identitás operátor). Az S -téren vett normája $\|H_m\| = \frac{1}{\lambda_{m+1}}$, a μ -szerinti

normája $\mu(H_m) \leq \alpha\sigma(m)$, ahol $\sigma(m) = \left(\sum_{k=m+1}^{\infty} \left(\frac{\mu(\Phi_k)}{\lambda_k} \right)^2 \right)^{1/2}$ (ez utóbbi Cauchy-Schwarz-egyenlőtlenséggel belátható). Ebből következik, hogy $\lim_{m \rightarrow \infty} \mu(H_m) = 0$. A korábbi feltételeinket egészítsük ki még azzal, hogy $\text{Im } H_m \subset \text{Dom } N$ és $S_m \subset \text{Dom } N$, hogy a P_m és a H_m alkalmazása után tudjuk az N -et is még alkalmazni.

Tegyük fel, hogy $\bar{u} \in \text{Dom } N \cap \text{Dom } L$ megoldása az (4.1) egyenletnek, tehát

$$L\bar{u} = N\bar{u}. \quad (4.2)$$

Erre először alkalmazzuk H_m -et:

$$\begin{aligned} H_m L\bar{u} &= H_m N\bar{u}, \\ (I - P_m)\bar{u} &= H_m N\bar{u}, \\ \bar{u} &= P_m \bar{u} + H_m N\bar{u}, \end{aligned} \quad (4.3)$$

ez a kisegítő egyenlet. Ezután alkalmazzuk (4.2)-re P_m -et:

$$P_m(L\bar{u} - N\bar{u}) = 0, \quad (4.4)$$

ami a bifurkációs egyenlet. Az összes olyan $\bar{u} \in \text{Dom } L \cap \text{Dom } N$, ami megoldása a kisegítő és a bifurkációs egyenletnek, az megoldása az eredeti (4.1) feladatnak.

Legyenek $a > 0, b > 0$ valós számok, és legyen u_0 egy közelítő megoldása az $Lu = Nu$ egyenletnek úgy, hogy létezik $u^* \in S_m$ ($u^* = \sum_{k=1}^m c_k \Phi_k$), amivel $\mu(u^* - u_0) \leq a$. Vegyük a következő halmazt:

$$S_{u^*}^b := \{u \in \text{Dom } N \mid P_m u = u^*, \mu((I - P_m)u) \leq b\},$$

tehát $S_{u^*}^b$ azon u -kat tartalmazza, melyek S_m -re levetítve u^* -ba esnek, és u^* -tól μ -szerinti távolságuk legfeljebb b . Ezen elemek μ -normája korlátos:

$$\mu(u) = \mu(P_m u + (I - P_m)u) \leq \mu(u^*) + \mu((I - P_m)u) \leq \mu(u^*) + b.$$

Ezután definiáljuk a következő operátort:

$$\begin{aligned} T_{u^*}^b &: S_{u^*}^b \rightarrow S, \\ T_{u^*}^b(u) &:= u^* + H_m N u. \end{aligned}$$

Lássuk be $T_{u^*}^b$ -ről, hogy bizonyos feltételek mellett kontrakció, legyen $x, y \in S_{u^*}^b$:

$$\begin{aligned}\mu(T_{u^*}^b(x) - T_{u^*}^b(y)) &= \mu((u^* + H_m Nx) - (u^* + H_m Ny)) = \\ &= \mu(H_m(Nx - Ny)) \leq \\ &\leq \mu(H_m)\mu(Nx - Ny) \leq \\ &\leq \mu(H_m)\beta_R\mu(x - y),\end{aligned}$$

ahol $R = \mu(u^*) + b$, tehát u^* -tól és b -től függő konstans, és a kezdeti kikötéseink alapján β_R egy R -től függő konstans. Mivel $\lim_{m \rightarrow \infty} \mu(H_m) = 0$, ezért elég nagy m esetén $\mu(H_m)\beta_R < 1$. Annak, hogy $\text{Im } T_{u^*}^b \subset S_{u^*}^b$ (tehát lehet $T_{u^*}^b$ -t iteratíván alkalmazni) elégséges feltétele, hogy $\mu(H_m)^2\mu(L)b_R \leq b$, ami kellően nagy m -re szintén teljesül. Tehát ha m elég nagy, akkor $T_{u^*}^b$ kontrakció, így a Banach-Tyihonov-Cacciopoli-tétel miatt van fixpontja. Ezt az u^* -tól függő fixpontot jelöljük $y(u^*)$ -al, és asszociált elemnek nevezzük. $y(u^*)$ -ról könnyen belátható, hogy megoldása az (4.3) egyenletnek. Vezessük be a $c_k := (u^*, \Phi_k)$ ($k = 1, \dots, m$) jelölést, amivel $u^* = \sum_{k=1}^m c_k \Phi_k$. Nézzük meg, hogy milyen feltételek mellett lesz $y(u^*)$ megoldása a bifurkációs egyenletnek (4.4)?

$$\begin{aligned}0 &= P_m(Ly(u^*) - Ny(u^*)) = P_mLy(u^*) - P_mNy(u^*), \\ P_mLy(u^*) &= P_mL(u^* + H_mNy(u^*)) = P_mLu^* + P_mLH_mNy(u^*) = \\ &= P_mL\left(\sum_{k=1}^m c_k \Phi_k\right) + P_mL \sum_{k=m+1}^{\infty} (Ny(u^*), \Phi_k) \Phi_k = \\ &= P_m\left(\sum_{k=1}^m c_k \lambda_k \Phi_k\right) + P_m \sum_{k=m+1}^{\infty} (Ny(u^*), \Phi_k) \lambda_k \Phi_k = \\ &= P_m\left(\sum_{k=1}^m c_k \lambda_k \Phi_k\right) + \sum_{k=m+1}^{\infty} (Ny(u^*), \Phi_k) \lambda_k P_m \Phi_k = \\ &= P_m\left(\sum_{k=1}^m c_k \lambda_k \Phi_k\right),\end{aligned}$$

tehát

$$0 = P_m\left(\sum_{k=1}^m c_k \lambda_k \Phi_k - Ny(u^*)\right),$$

ami pontosan akkor teljesül, ha

$$\begin{aligned}
0 &= \left(\sum_{j=1}^m c_j \lambda_j \Phi_j - Ny(u^*), \Phi_k \right) \quad (k = 1, \dots, m), \\
0 &= (c_k \lambda_k \Phi_k - Ny(u^*), \Phi_k) \quad (k = 1, \dots, m), \text{ vagy} \\
0 &= (\lambda_k u^* - Ny(u^*), \Phi_k) \quad (k = 1, \dots, m).
\end{aligned} \tag{4.5}$$

Ez utóbbi egy m -változós (c_k ($k = 1, \dots, m$) számok meghatározzák u^* -ot), m egyenletből álló egyenletrendszer. Ezek eredményeként megállapíthatjuk, hogy ha a, b, m elég nagyok, akkor az eredeti (4.1) egyenletnek \bar{u} pontosan akkor megoldása, ha az (4.5) egyenletnek u^* megoldása és $\bar{u} = y(u^*)$.

Ezzel mindenünk megvan ahhoz, hogy a feladat numerikus megoldását ismertessük. Legyen $N \geq m$. Az $Lu = Nu$ feladat megoldásait

$$u = \sum_{k=1}^N c_k \Phi_k = \sum_{k=1}^m c_k \Phi_k + \sum_{k=m+1}^N c_k \Phi_k$$

alakban keressük, tehát N növelésével a megoldás pontosságát javítjuk (a műveletigény rovására). H_m -en is hasonlóképpen módosítunk:

$$H_m u := \sum_{k=m+1}^N \frac{c_k}{\lambda_k} \Phi_k$$

Maga az algoritmus a következő:

1. Állítsuk elő L -hez Φ_k ($k = 1, \dots, N$) sajátfüggvényeket.
2. Rögzítsünk egy kezdeti $u^* = \sum_{k=1}^m c_k \Phi_k$ kiinduló értéket.
3. Állítsuk elő $y(u^*)$ -ot a fixpontiterációval: $y_0 := u^*$, $y_{i+1} := u^* + H_m N y_i$, ($i = 1, \dots, S$).
4. Oldjuk meg az $Lu^* = P_m N y_{S+1}$ egyenletet u^* -ra, például Newton-módszerrel.
5. Az így kapott u^* -ból kiindulva ismételjük 3.-4. lépéseket, amíg a kívánt pontosságot el nem érjük.

Előfordulhat, hogy a 3. vagy a 4. lépésben nincs konvergencia, ekkor m növelése szükséges lehet (ami miatt N -et is lehet, hogy növelni kell).

A következő szekcióban taglaljuk, hogy az 1. lépést hogyan hajtjuk végre.

4.1. Csebisev-Tau-módszer a sajátfüggvények előállítására

A fejezet elején előrebocsátottuk, hogy az L alakjára vonatkozó megkötésekre azért van szükség, mert az ilyen operátorokhoz tudunk sajátfüggvényeket numerikusan könnyen előállítani. A [9] és [10] cikkek alapján ezt bemutatjuk.

Legyen L egy Sturm-Liouville operátor:

$$Lu = \frac{1}{w}(-(pu')' + qu),$$

és tegyük fel, hogy az intervallum amin dolgozunk a $(-1, 1)$. A peremfeltételeink a következők:

$$\alpha_{11}u(a) + \alpha_{12}u'(a) = 0,$$

$$\alpha_{21}u(b) + \alpha_{22}u'(b) = 0.$$

Ha L -nek λ sajátértéke, v pedig a hozzá tartozó sajátvektor, akkor $Lv = \lambda v$, azaz

$$\begin{aligned} \frac{1}{w}(-(pv')' + qv) &= \lambda v, \\ -pv'' - p'v' + qv &= \lambda wv. \end{aligned}$$

Jelöljük $T_n(x)$ -el a $(-1, 1)$ -en értelmezett Csebisev-polinomokat: $T_n(x) = \cos(n \arccos(x))$. Ezekről tudjuk, hogy ortogonális rendszert alkotnak az $\frac{1}{\sqrt{1-x^2}}$ súlyfüggvénnyel, és van rekurzív képletük ($T_{n+1}(x) = 2xT_n(x) - T_{n-1}(x)$). A cél az, hogy ilyen polinomok lineáris kombinációjaként előállítsuk a sajátfüggvényt:

$$v(x) = \sum_{k=0}^{\infty} a_k T_k(x) = \mathbf{a}^T \mathbf{t},$$

ahol $\mathbf{a}^T = [a_0, a_1, \dots]$ és $\mathbf{t} = [T_0(x), T_1(x), \dots]^T$, így az együtthatók \mathbf{a} vektora egyértelműen meghatározza a $v(x)$ függvényt.

Mivel L -nek szüksége van v deriváltjaira, vizsgáljuk meg, hogy a deriválás milyen (mátrixszal leírható) változást eredményez az együtthatók vektorán:

$$v'(x) = \sum_{k=0}^{\infty} a_k T'_k(x) = \sum_{k=0}^{\infty} b_k T_k(x) \quad (4.6)$$

Először is nézzük meg, hogy mi a kapcsolat a Csebisev-polinomok és a deriváltak között. Az áttekinthetőség kedvéért használjuk a $\theta := \arccos x$ jelölést (amivel $\sin \theta = \sqrt{1-x^2}$).

$$\begin{aligned}
T_n(x) &= \cos(n\theta) \\
T'_n(x) &= \sin(n\theta)n \frac{1}{\sqrt{1-x^2}} \\
\frac{1}{n+1}T'_{n+1}(x) &= \sin((n+1)\theta) \frac{1}{\sqrt{1-x^2}} \\
\frac{1}{n-1}T'_{n-1}(x) &= \sin((n-1)\theta) \frac{1}{\sqrt{1-x^2}} \\
\frac{1}{n+1}T'_{n+1}(x) - \frac{1}{n-1}T'_{n-1}(x) &= \frac{\sin((n+1)\theta) - \sin((n-1)\theta)}{\sqrt{1-x^2}} \\
\sin((n+1)\theta) - \sin((n-1)\theta) &= 2 \cos(n\theta) \sin \theta = 2T_n(x) \sqrt{1-x^2} \\
\frac{1}{n+1}T'_{n+1}(x) - \frac{1}{n-1}T'_{n-1}(x) &= 2T_n(x)
\end{aligned}$$

Ez működik $n \geq 2$ esetén, kis n -ekre pedig egyszerű a dolog:

$$\begin{aligned}
T'_0(x) &= 0, \\
T'_1(x) &= 1 = T_0(x), \\
T'_2(x) &= 4x = 4T_1(x).
\end{aligned}$$

Helyettesítsük be (4.6)-be $T_n(x)$ helyére az így kapott képleteket:

$$\begin{aligned}
v' &= \sum_{n=0}^{\infty} b_n T_n(x) = b_0 T'_1 + \frac{b_1}{4} T'_2 + \sum_{n=2}^{\infty} \frac{b_n}{2(n+1)} T'_{n+1} - \sum_{n=2}^{\infty} \frac{b_n}{2(n-1)} T'_{n-1} = \\
&= \left(b_0 - \frac{b_2}{2}\right) T'_1 + \sum_{n=2}^{\infty} \frac{b_{n-1} - b_{n+1}}{2n} T'_n.
\end{aligned}$$

4.2. Kiegészítés

Irodalomjegyzék

- [1] R. Scharlau, *TODO*. TODO, 2006 (?)TODO.
- [2] K. Sándor, *Funkcionálanalízis feladatokban*. TODO, 2013.
- [3] TODO, *Notes on Fredholm (and compact) operators*. TODO, 2009.
- [4] TODO, *TODO lectures16and17*. TODO, TODO.
- [5] C. Frantzen, *Diffun2, Fredholm Operators (?)TODO*. TODO, 2012.
- [6] TODO, *TODO Implicit Functions and Lyapunov-Schmidt*. TODO, TODO.
- [7] TODO, *Cambridge Studies in Advanced Mathematics*. TODO, 1995.
- [8] D. Trif, „The lyapunov-schmidt method for two-point boundary value problems,” vol. 6, pp. 119–132, 2005.
- [9] M. Liefvendahl, „A chebyshev tau spectral method for the calculation of eigenvalues and pseudospectra,”
- [10]